

UDK 330.1(100)
DOI br.107251/SVR1306326S
COBISS.BH-ID 3694872

ПРИКАЗ КЊИГЕ

МЕЂУНАРОДНИ ЕКОНОСКИ ОДНОСИ

Аутора: **Проф. др Југослава Јовичића и мр Сузане Миросавић**

Издавач: **Независни универзитет Бања Лука, 2012.**

Штампа: **Графид Бања Лука**

Економски односи, као свакако најважнија група друштвених односа, сложени су и вишеслојни. Најсложенији су, свакако, на међународном нивоу, пре свега због самог обухвата, који одређује све врсте учесника у њима. Ти учесници могу бити одређени национално, као економије друштвених група конституисаних у националне државе, са сопственим економским политикама; исто тако, са подједнаким значајем, на међународном нивоу економских односа наћи ће се и учесници који су такве националне оквире прерасли, и који делују мимо њих, дакле по сопственим економским политикама; коначно, у овој сфери делују и све оне организације које покушавају да институционализују поједине сегменте односа између учесника.

Приступ овој теми стога се своди на приступ групи међусобно повезаних и условљених тема, од којих је свака група подједнако важна за разумевање осталих, али и за разумевање целине ових односа. Предмет проучавања утврђује и методолошки приступ, који свакако мора бити сложен и ослоњен на упоредне анализе. Главни токови економске науке, у којима преовлађује техничка анализа, за проучавање међународних економских односа могу дати тек полазиште, са којег ваља даље развијати аналитику применом различитих модела заснованих на интересима, односно са нивоа техничке анализе ваља дубоко закорачити у фундаменталну анализу, да би се проучавања сложеног предмета сагледала и разумела.

На крају, по завршеном промишљању свих карактеристика учесника међународних економских односа, свих њихових токова и врста, све до могућих елемената за прогнозе неких будућих кретања, јер то и јесте циљ сваког озбиљног научног подухвата, треба све то на правилан и шире приступачан начин изложити, у јасним, методолошки раздвојеним целинама, које на крају треба синтетички повезати у целовит и ваљан текст.

Значај историјског приступа

Књига професора Југослава Јовичића и Сузане Миросавић *Међународни економски односи*, на прави начин одговара на све ове изазове. Сама тема, рекли смо, толико је сложена да нужно захтева разноврстан и тематски и методолошки приступ, чак до мулти-дисциплинарности и у изучавању, и у презентирању материје. Већ први поглед на распоред излагане материје охрабрује. Аутори се, по нашем мишљењу, оправдано опредељују за историјски метод да би читаоца довели до суштине садашњег стања у међународној економији. Уосталом: „Да бисмо нешто разумели, треба да видимо како је настало“, велика је мисао Аристотела, тим већа што је до дан-данас актуелна и примењива. *Теорија и генеза развоја међународних економских односа* чини садржај првог дела књиге. Међународни економски односи и иначе представљају, за економску науку, једно гранично подручје, које се тешко да укалупити у прокрустовске моделе разних економских школа. Чест је, усуђујемо се рећи чак пречест, приступ који ову материју излаже дескриптивним методом, једноставно описујући оно што се у одређеном временском тренутку сматра садржајем међународних економских односа.

Ауторски пар овде се одважио за теоријски искорак, закључујући да се до суштине, дакле до разумевања кретања на међународној економској сцени, не може доћи без претходне теоријске подлоге. А до правог теоријског осмишљавања било којег проблемског круга не може се доћи пуклом дескрипцијом, него ваља погледати и дубља значења тренутних појава. У случају материје о којој говори ова књига, најисправнији је историјски приступ, јер се теорија, онолико колико је има и докле је објашњава, развијала упоредо са развојем економских односа на међународном нивоу. Дешавало се, током развоја друштвених наука, а економије посебно, да теоретичари развијају моделе за чију примену мисле да би допринела бољем устројству и, тиме, напретку одређених економских делатности – другачије речено: дешавало се да (за)мисао предњачи над стварношћу. Друго је питање што се из већине тих теорија развијало супротно и што су доводиле до насиља над стварношћу.

Међународни економски односи пратили су општи друштвени и посебни политички напредак на глобалном нивоу. Увек су били фрагилни, јер су по настанку и развоју високозависни од политичких и свих других дешавања од утицаја на глобалне односе. Све до новијег доба нису их штитиле никакве институције. Тако се и могло догодити да током економске историје показују изузетну волатилност у развоју: од врхунца у доба античког Рима, назад у партикуларизам средњег века, из кога се излази успоном током ренесансе, и тако даље, од падова до узлаза, све до првог стварања глобалног тржишта у правом смислу речи – током гвоздене ере индустријализације крајем деветнаестог и почетком двадесетог столећа. Па је и тај ниво достигнуте високе испреплетаности међународних економских токова срушен преко ноћи, прво светским ратом, па затим Великом

економском кризом, враћајући све у партикуларизам високо заштићених националних економија.

Не треба се бавити економском науком, да би се схватило како данас опет проживљавамо силазну путању развоја ове врсте економских односа. Први сигнал силазне путање била је пацифичка криза деведесетих година прошлог века, која је јасно показала да су економски токови поново постали глобални, али да не постоје институције које би могле да их прате и заштите. Данашња криза је, у ствари, само метастаза онога што је тада почело. Научну храброст представља бавити се у овом тренутку таквом темом, која је оптерећена свим теоријским лутањима, која иако већ виђена – од бихевиоризма, до етатизма или интервенционизма, нису ништа мање способна да замуће хоризонт научног рада и закључивања.

Теоријски изазови

Ауторима Јовичићу и Миросавићевој треба и у том смислу одати признање што су се одважили да се баве овом темом управо сада. Први део књиге, поред историјског развоја, даје и теоријска објашњења кључних категорија. И то је сасвим исправан приступ – у тренуцима када су неке од кључних теорија стављене у питање, најбоље је изнова дефинисати кључне поставке – појмове и категорије и онда се упустити у њихову надградњу.

Тржиште је, без икакве сумње, основна категорија од које се мора почети у проучавању било које економске појаве. Јовичић и Миросавић то и чине, свакако са пуним знањем да је тржиште спона између економских токова и окружења у коме се они одвијају. У случају међународних економских односа, постоји и историјски парадокс, који је још Вебер уочио, а код нас између два светска рата разрадио проф. Велимир Бајкић, а то је да тржиште пре свега настаје као нешто егзогено, као нешто што је изван основне заједнице. Тржиште је, према томе, по настанку, ако не међународно у данашњем смислу те речи, а оно међународно у смислу да се јавља на месту задовољења потреба различитих заокружених друштвених заједница, које оне нису у стању да задовоље унутар себе.

Тек каснијим развојем поделе рада, тржиште постаје интринсијска појава и самих унутрашњих друштвених заједница, да би се све више развијало и степенovalo пратећи општи економски развој. И тек потом, поново излази из унутрашњег у спољни свет, враћајући се свом настанку, затварајући на неки начин круг развоја. О томе се може прочитати, на другачији начин, у делу књиге који образлаже категорију тржишта, делећи је на поткатегије и појмове по неколико основа. Тек, оно што је битно и што се може закључити на основу читања ове књиге, јесте да тржиште није једнозначни, а поготово није неутрални амбијент на коме се сусрећу понуда и тражња – оно је много више од тога, оно је сублимирани одраз стања економских и друштвених односа једног времена у посматраном обиму, у нашем случају међународном.

Посебно ваља нагласити да је у књизи једно поглавље посвећено и односу тржишта и демократије, што још потврђује везу тржишта са окружењем у коме је настало и у коме опстаје. Објашњење су и дубље везе између неких од основних института на којима почива и слобода политичког деловања – која као окружење подразумева демократију, и слободу економског деловања, као и тржишну економију. Мислимо ту, нада све, на приватну својину и право слободног располагања њом. Аутори су, доследни потпуном и дубинском сагледавању проблематике којој су се посветили, закључили да без разјашњења основних појмова и њихових веза, нема могућности да се схвати ни целина о којој су намерили да говоре.

Однос економског и политичког

Пратећи развој и економских односа и економске мисли, Јовичић и Миросавићева објашњавају даље и глобализацију, како пословних односа, тако и економије у целини. Јасно и по заокруженим поглављима износе промене које су довеле до међународног кретања капитала и, пре тога, још правилније – заједно са тим, до промена у корпоративном сектору.

И овде постоје везе које нису на први поглед видљиве, а које су имале свој утицај на развој и економије и друштвених заједница. Може ли се једно друштво корпоративизовати? Садашње корпорације, ког год да су типа, изложеног прегледно и на прави начин у књизи, сложене су структуре, ништа мање од самог друштва. И у оквиру њих постоје различите групације, са различитим интересима, чије задовољење не мора, а најчешће то ни не чини, да буде у интересу целине, или неких других групација обједињених у ту целину.

Ова игра различитих интереса и њихових носилаца била је предмет проучавања, па и покушаја разрешавања током читаве историје. Од Солона и његове поделе атинског друштва на четири категорије према економској снази и политичког утицаја који према тој снази остварују и институцијама полиса, преко оснивања Колоније залива Масачусетс као акционарског друштва – колико земље, толико гласова и политичкој скупштини, устава деветнаестовековне Србије, који су покушавали да већи број места у скупштини обезбеде чиновницима, до првог совјетског устава који је изреком одређивао да мањи број радника у односу на број сељака бира депутата.

Књига се, наравно, не бави, нити има места за то, овим односима економске и политичке моћи, али потцртава начине на који настају одређене економске интересне групације, које препознајемо као картеле или мултинационалне компаније. Ова поглавља у књизи солидна су основа за даље проучавање и економске, и политичке и општедруштвене улоге и начина деловања ових пословних групација, поготово у данашње време у коме водеће компаније или банке располажу буџетима вишеструко већим од малих или чак средњих држава. Још једном, однос економског и политичког видљив до очигледности у међународним економским односима и стога аутори

са пуним правом настављају своју књигу објашњавајући кључне актере тих односа.

То их и доводи до поглавља о економској дипломатији на крају првог дела књиге. Дипломатија, као политичка делатност *par excellence*, при томе високо институционализована и формализована политичка делатност, скоро у потпуности је у новијој историји ступила на поље економских односа. Текст књиге је свакако захваљујући овом поглављу обogaћен, може се рећи и из прве руке, када се има у виду и богато дипломатско искуство једног од аутора.

Међународна трговина

Поставивши основне категоријске и појмовне постулате даљем проучавању, аутори су се упустили у објашњавање суштине, боље рећи највећег дела онога што чини међународне економске односе – међународној трговини. Трговина је основа ових односа, на којој се они даље усложњавају и разгранавају.

Значајан део књиге посвећен је либерализацији трговине. Другачије није ни могло да буде, јер је, видели смо, окружење у коме настају и развијају се међународни економски односи, ако не неинституционализовано, а оно свакако слабо институционализовано, дакле скоро да бисмо могли да кажемо да представља сневано окружење сваког либертаријанца. Следећу управо стање ствари, аутори прате узроке и развој либерализације трговине на глобалном нивоу. Одатле логички настављају дефиницијама спољне трговине и њених политика и значаја, закључујући овај део, односно низ поглавља њеним инструментима, начинима спровођења и примене.

Посебан део посвећен је и финансијским токовима на међународном тржишту. Новчани токови, и токови ефикативне најлакше се прилагођавају сваким условима пословања, па и овима на међународном тржишту. Чест је случај да одмакну испред реалног сектора, успостављајући своје односе на сопственом тржишту. Колико овакав ток догађаја може да поспешу развој трговине и, уопште, међународне економије, несумњиво је, исто као и то колико може да му штети, што су показале и пацифичка криза и ова садашња, десет године после пацифичке.

Разлог више што су аутори посебну пажњу посветили финансијским токовима у својој књизи. Свакако не треба губити из вида, што аутори и постижу детаљним описом начина прометовања на глобалном нивоу новца и ефикативне, да финансијски део тржишта није окидач кризе – криза увек лежи у реалном сектору, у који је опет најчешће 'извезена' из друштвено-политичког миљеа. Финансијско тржиште је само огледало било добрих страна, било мана економије.

Конечно, описавши и процесе на међународном тржишту, аутори су објаснили, на самом крају књиге и значај, начин функционисања и положај и устројство институција које делују на пољу међународних економских односа. Из текста је јасно да је овај

тренутак у њихов развоју посебан, јер је низ криза показао да су неопходне и да међународним економским токовима и односима израслима на њима, нужно треба институционализација са утврђеним и јасним процедурама у тим институцијама.

Овине је књига *Међународни економски односи* заокружена у јасну методолошку целину. Стил којим су размишљања аутора пренета јасан је и недвосмислен, прати методолошку нит и омогућује читаоцу да заокружи знање о овој материји у јединствену целину.

Др Милко Штимац

Комисија за хартије од вредности Србије, Београд

Мр Васо Кезић

Министарство унутрашњих послова
Републике Српске, Бањалука

SVAROG